

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filosofická fakulta

Katedra historie

Jan Tichý

3. ročník – prezenční studium

**Nechanická aféra 1947 mezi archivními prameny a
komunistickou interpretací**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof.PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne:

Jan Tichý

Obsah

Úvod:	3
Nechanická aféra.....	5
Propaganda:.....	9
Metody propagandy:	12
Dělení propagandy podle Jacquese Ellula:	13
Dělení propagandy podle Newta Gingriche.....	14
Dvojí přiřazení	14
Využití předsudků v propagandě:	15
Použití propagandy na příkladu Nechanické aféry:	17
Analýza propagandy na příkladu Dějin Československa v datech:.....	17
Spojování Selských jízd s nacismem:	19
Protesty dělníků proti Nechanické aféře v propagandě KSČ:.....	22
Politizace závodů v komunistické propagandě:	28
Otázka povolení Selských jízd:.....	32
Pomoc reakce ze zahraničí:.....	34
Propaganda před rokem 1948:	34
Proměny propagandy na časové ose:	39
Závěr:	40
Zdroje:.....	41
Slovníky:	41
Literatura:.....	41
Prameny:	41

Úvod:

Komunistický režim v Československu – nakonec jako všechny totalitní režimy – používal k ovlivňování veřejného mínění občanů propagandu. Výrazná propaganda pak byla používána též v oblasti vyrovnání se s předúnorovou historií naší země. Jedním z těchto případů jsou závody Selské jízdy v Nechanicích u Hradce Králové, kde se v červenci 1947 sjeli selští jezdci z celé poválečné republiky. Noskovo ministerstvo vnitra však akci zakázalo a nechalo policií rozehnat jako jakousi generálku na únorový puč. Nic z toho si samozřejmě neměli lidé pamatovat a proto hned po únoru (v komunistických denících i před ní) začala propagandistická kampaň, která měla změnit vzpomínky lidí na Nechanice.

Tato práce si klade za cíl za pomoci teoretických pojednání o propagandě a ideologickém boji rozebrat texty, vztahující se k závodům uskutečněným v Nechanicích i k problematice Selské jízdy. Krom historie bude tedy – byť velmi okrajově – pronikat i do dalších disciplín. Cílem bude zjistit, které propagandistické metody byly používány komunistickými historiografy nejčastěji a jakým způsobem interpretovaly jednotlivé události, například určit, zda komunistická propaganda spíše glorifikovala své členy, kteří zasáhli proti Selské jízdě v Nechanicích, nebo naopak používá negativní propagandu namířenou na demokratické složky společnosti, proti kterým v Nechanicích v létě 1947 vystoupili.

Práce bude rozdělena do dvou hlavních částí, které budou dále členěny. První bude částí teoretickou. V úvodu bude krátké shrnutí průběhu Nechanické aféry. Toto shrnutí bude založeno na Pražákově knize o dějinách Nechanic, a hlavně z Nechanické aféry 1947 od Zdeňka Jiráska. Tato zcela vyčerpávající monografie o této události nám dává velmi slušný obraz událostí nejen závodů samotných, ale i situace před nimi a po nich, včetně záznamů StB o akcích proti jezdcům, sledování protagonistů, apod. Díky tomu ji lze bez potíží využít i ke komparaci tvrzení komunistických tisků, které se aféry týkají.

Další oddíl teoretické části se bude věnovat termínu propaganda – co propaganda je, jak se vymezuje a jak ji vnímají přední odborníci, kteří se propagandou zabývají. Použiji k tomu díla zahraničních i českých autorů, zejména dílo Jacquese Ellula a Newta Gringiche a amerického *Institute for propaganda analysis*. Z českých autorů pak díla Ladislava Bittmana a Ladislava Tondla. Pomocí teoretických děl o propagandě se pokusím sestavit stručnou definici propagandy a jejích zákonitostí. Dále pak rozvést, jaké metody nejčastěji propaganda používá.

V tomto se budu opírat o dělení propagandistických metod amerického Institutu pro analýzu propagandy. Ten byl sice založen už r. 1937, ale jeho rozdělení metod propagandy je velmi nadčasové, navíc době, kdy samotná aféra probíhala relativně blízky. Tyto teoretické poznatky pak budu aplikovat ve druhé části, kde budu analyzovat propagandistická díla komunistických historiků a historiografů.

V této analýze budu vycházet zejména z historických prací vydaných v době komunistické totality. Nejčastěji se jedná o sborníky kratších historických prací vydané regionálními institucemi, například královéhradeckým Muzeem východních Čech, popřípadě se jedná o krátké zmínky ve sbornících věnovaných problematice zemědělství třetí Československé republiky, jako byl například Hradecký program.

V analýze se zaměřím na dva hlavní faktory – rozdíl mezi verzí předkládanou komunistickým dílem a verzí Zdeňka Jiráka, ze kterého vycházím jako pokud ne z pravdivé, tak rozhodně pravděpodobnější verze událostí. Na základě rozdílu těchto dvou verzí se potom pokusím určit, které metody propagandy jsou použity, jak je s nimi pracováno a zda je propaganda hovořící o této aféře rozmanitá, nebo spíše jednotvárná.

V posledním oddíle této druhé analytické části se potom zaměřím na proměnu propagandy za 40 let komunistické totality – zjistit, zda se propaganda nějak vyvíjela, nebo byla její podoba po celých 40 let konzistentní. Bude k tomu sloužit srovnání jednotlivých motivů, které budou propagandistou zmíněny, popřípadě metody, které ke zdůraznění těchto tvrzení budou použity.

Cílem této práce tedy bude – jak už jsem psal výše – analyzovat metody propagandy, které byly použity na příkladu Nechanické aféry a na základě toho určit, jak přibližně mohla propaganda fungovat po 40 let namířená na jediný cíl, který není v naší republice obvykle tak detailně známý. Výsledkem by tedy měl být seznam metod použitých k pozměnění historické paměti v případě Nechanické aféry, včetně jejich frekvence ve zpracovávaných pramenech, dále pak analýza proměny těchto metod v průběhu čtyřiceti let komunistické totality – tedy jak moc a zda vůbec se propaganda měnila.

Nechanická aféra

Popis událostí vychází z popisu Zdeňka Jiráska v knize Nechanická aféra 197 (Hradec Králové, 1992) a Václava Pražáka v knize Nechanice (Hradec Králové 2003)

Po formálním obnovení Selských jízd se funkcionáři východočeského Janákova sboru rozhodli, že je potřeba, aby Selské jízdy vyšly na veřejnost nějakou masovou akcí, ideálně hromadnými závody. Jako místo konání byly určeny Nechanice – město ve východních Čechách, ležící uprostřed spojnice mezi městy Nový Bydžov a Hradec Králové, tehdejšími centry východočeského Janákova sboru. Samotné závody měly proběhnout na louce Stýskal v katastru obce Kunčice. V Nechanicích měli být účastníci ubytováni a také zde měly probíhat oficiální akce. Na tyto závody byly pozvány jezdci z celých Čech, Moravy i Slovenska.

Přípravný výbor byl osmičlenný, v jeho čele stál František Petřík z Lodína a Josef Pluhař z Lubna. V souladu se zákonem požádali pořadatelé kompetentní orgány – místní národní výbory v Nechanicích a Kunčicích. Místní orgány se vyjádřily pozitivně, okresní národní výbor vedený komunistou Bohumilem Muchou, členem KSČ (zbylí tři členové předsednictva byli zástupci tří nekomunistických stran), začal manévrovat. Přes schválení předsednictva začal Mucha provádět kroky k zabránění závodům. Jednak začal klást podmínky, jednak kontaktoval ministerstvo vnitra a ministerstvo národní obrany, odkud přišel dokonce rozkaz, který závody zakazoval. Vojenské orgány ovšem neměly žádnou moc nad rozhodnutím ONV.

Ačkoliv představenstvo pokračovalo v přípravách na závody (měli totiž všechna potřebná povolení), přišel 3. 7. do Hradce Králové telegram z ministerstva vnitra, ve kterém MV trvalo na zákazu závodů. Mj. vyzýval Muchu k tomu, aby učinil všechna opatření k tomu, aby Selská jízda nemohla veřejně vystoupit.

Tento protizákonný dokument byl předán Muchou třem nekomunistickým členům předsednictva, zřejmě za účelem je zastrašit a donutit k tomu, aby ho potvrdili. K jeho překvapení to ale odmítli a velmi rychle se tu vytvořila ucelená antikomunistická aliance. Nekomunističtí členové okamžitě nechali svolat předsednictvo a odporovali Muchovi. Zde se sluší podotknout, že takový antikomunistický blok, jako vzniknul v případě Nechanic, se později v únoru 1948

bohužel na celonárodní bázi už vytvořit nepodařilo. Předsednictvo požadovalo, aby zákaz projednala vláda na svém zasedání 4. července, tedy druhý den.

Zatímco ve čtvrtek jednalo grémium Královéhradeckého ONV, v Nechanicích vrcholily přípravy, dokonce už zde byli někteří selští jezdci. Pořadatelé, kteří zde také už byli, nevěděli oficiálně, že akce je zakázaná, proto na tento fakt nemohli nijak reagovat. Pokračovali proto v přípravách, ačkoliv neoficiální zprávy k nim pravděpodobně pronikly.

Večer 4. 7. byl na velitelství SNB v Hradci Králové doručen do rukou kpt. Františka Kubička rozkaz, který zdůrazňoval, že závody byly zakázány a proto musí jednotky SNB zabránit jejich průběhu. Kubiček toto odmítal a byl proto povolán na ONV, kde mu byl rozkaz opakován. Nosek na dodržení zákazu dál trval.

V 16.10 obdržel Mucha kabelogram z MV, který jasně říkal, je zodpovědný za dodržení zákazu bez ohledu na rozhodnutí ONV. Zde už o nezákonnosti jednání nemohlo být pochyb. Vzhledem ke stálému silnému odporu ovšem požádal Mucha o posily přímo ministerstvo vnitřní.

Pozdě večer v pátek se v Hradci Králové shromažďuje na základě rozkazu MV přibližně 70 příslušníků SNB pro případ zásahu. Zároveň československý rozhlas šíří dezinformaci, že byly závody zrušeny a tudíž nemají selští jezdci do Nechanic jezdit.

Vlastní policejní zásah začal o páteční noci. Do Nechanic byly vypraveny posily z okolních stanic SNB – z Jičína a Mladé Boleslavi dorazilo po čtyřech desítkách příslušníků, zároveň měly posádky z Jičína, Kutné Hory, Mladé Boleslavi a Chrudimi střežit přístupové cesty do Nechanic a sem jedoucí účastníky posílat domů. Další posily měly být shromážděny pro případ potřeby v okrese Litoměřice. Navíc byl do Nechanic překvapivě vyslán i speciální prapor SNB z Prahy v síle 200 mužů. Tito policisté byli dokonce ozbrojeni samopaly, byť proti tomu sami měli výhrady (samopal v případě zákazu použití střelných zbraní na rozdíl od pušky nemá další využití).

Zásah začal mezi 6. a 7. hodinou ranní, kdy se rozmístili policisté na přístupových cestách. Je fakt, že první srážky začaly už 5. července večer, kdy např. v Rybné byli policejní hlídkou selští jezdci násilně vysvlečeni z krojů.

Po příjezdu královéhradeckého oddílu SNB začali policisté krom přístupových cest obsazovat i samotné závodíště. Přístup na něj byl dokonce blokován policejními vozy a improvizovanými zátarasy. Další hlídky byly rozmístěny na ulicích a náměstí.

Situace se dramatizovala z několika důvodů – do obce nebyli vpouštěni účastníci závodů, ale ani lidé jedoucí na sjezd hasičské župy. Navíc policisté zasahovali i proti místním lidem. Ve městě i mezi lidmi zadrženými na přístupových cestách se navíc začali šířit různé fámy o důvodu zákazu i o dramatickém vývoji situace ve městě, všechny tyto fámy byly samozřejmě nepodložené, ale vedly k dramtizaci situace.

V 9. hodin dopoledne začal dr. Vyhnanovský – rada ministerstva vnitra – jednat s předsednictvem pořadatelů. Je samozřejmě otázka dá-li se to nazvat jednáním – Vyhnanovský pouze oznámil předsednictvu, že se mají zákazu podřídít a dal jim třicet minut na to, aby pořadatelé závody sami odvolali. Když to odmítli, nechal je Vyhnanovský zatknout a eskortovat do soudní věznice v Hradci Králové. V 13.30 také dorazili do Nechanic samopalníci z Prahy.

Do situace se vložili poslanci tří nekomunistických stran, žádali ukončení internace pořadatelů a zrušení zákazu závodů. K tomuto požadavku se připojili i dva poslanci KSČ. Jedním z nich byl Josef Borůvka, který se neblaze proslavil v padesátých letech při kolektivizaci, mj. svými pamflety proti účastníkům vykonstruovaného procesu v Litoboři.¹

Asi nejdramatičtější chvíle zažily Nechanice odpoledne, kdy se skupina asi sto jezdců rozhodla projet koně, kteří byli po celém dni ustájení neklidní. Policisté toto vzali jako pokus odporovat rozkazům ministerstva vnitra a pokusili se jezdce z louky vytlačit. To se jim po určité době podařilo, během vytlačování ale došlo k náhodnému výstřelu z jednoho ze samopalů. To vedlo k fámám, že se v Nechanicích u Stýskalů střílelo do Selské jízdy.

Ve 20 hodin bylo z královéhradecké věznice propuštěno předsednictvo a ve tři čtvrti na deset dorazilo do hospody ve Starých Nechanicích, kde se konal večírek Selské jízdy.

V neděli – tedy hlavní den závodů – pokračovala jednání předsednictva v Hradci Králové. V Nechanicích docházelo mezitím ke sporům bezpečnostních složek s jezdci. Na náměstí se seřadily asi čtyři desítky jezdců a začalo ho s prapory objíždět, další jezdci projížděli koně u závodistiště. Navíc docházelo ke sporům jezdců, často posilněných alkoholem, s policií a místními zastánci KSČ, údajně došlo i na několik fyzických napadení.

¹ LONSKÁ, Veronika, POUR, Zdeněk, TICHÝ, Jan: *Teror Náchod 1951*, práce obhajovaná v rámci SOČ 2011

Předsednictvo se spolu s dalším zástupcem ministerstva, dr. Palátem, z Hradce Králové vrátilo kolem poledne a představilo kompromis, ke kterému jednání dospěla.

Závody byly opravdu zrušeny, ministerstvo vnitra souhlasilo pouze s krátkou slavností na náměstí, která měla proběhnout v 17 hodin. Poté nastalo jisté uvolnění, neboť byly uvolněny přístupové cesty a započalo stahování policejních jednotek z centra. V této době už bylo přítomno několik poslanců nekomunistických stran a dalších vysokých funkcionářů.

Závěrečná slavnost se zpozdila, což vedlo ke snaze MV ji zakázat pro nedodržení podniku. Z toho nakonec sešlo, protože důvody zpoždění byly objektivní. Na Husově náměstí se shromáždilo asi 5 000 lidí a 300 jezdců na koních. Na náměstí vlály vlajky Nechanické, Pardubické, Domažlické a Ostravské župy. Ke shromážděným přednesl František Petřík projev, který byl ovšem vyžádán předem ke schválení zástupcem MV. Náměstí se poté vyprázdnilo ve čtvrt na sedm. Město se vylidňovalo od jezdců i policie, poslední jednotky opustili město kolem 23.00, na místě nechali pouze hlídku 8 mužů, kteří byli staženi v 7.30 hodin dalšího dne.

Ani po ukončení akce a rozjezdu účastníků do jejich mnohdy vzdálených domovů aféra neutichla. Dále se rozebíral nelegální zásah ministerstva vnitra v novinách i na veřejných akcích.

Propaganda:

Propaganda je snaha autority – obvykle státní nebo stranické – přesvědčit co největší skupinu lidí o své pravdě. Spolu s reklamou, vzděláním a indoktrinací je to jeden z jevů sociálního ovlivňování. Může mít různé funkce i zaměření.

Několik slov k historii propagandy a termínu samotného. Poprvé se pojem propaganda objevuje už v 17. století – v roce 1622 zakládá papež Řehoř XV. církevní organizaci nazvanou *Congregation de Propaganda Fide* (oficiální název zněl *Sacra congregatio christiano nomini propaganda*)². Jejím cílem je boj proti reformačním proudům a podpora katolické víry.³ Termín samotný pochází z latinského slovesa *propagare* (rozsazovat, rozšiřovat, zachovávat)⁴, to ale zpodstatnělo a jeho význam se začal posouvat do roviny souboje ideologií.⁵

Propaganda je úzce spojena s masmédií – abychom mohli působit na dostatečně širokou cílovou skupinu, musíme lidem propagandistické informace předat co nejjednodušší formou. Tím, čím byl v raném novověku pro propagandu, zejména náboženskou, knihtisk, tím se stala ve 20. století masmédiá. Nejprve denní tisk, noviny a další periodika. Postupně k nim přibyl i rozhlas a v druhé polovině století i televize. To umožnilo totalitním společnostem 20. století šířit ideologii a ovládat masy daleko účinněji, než kdykoliv předtím v historii. V této práci však budu pracovat s tištěnými prameny – jednak periodiky, jednak literaturou, která se zabývá dějinami třetí republiky v pojetí komunistické historiografie. Důvodem je hlavně fakt, že v případě Nechanické aféry se jedná spíše než o upevňování ideologie o změnu historické paměti.

Propaganda – samozřejmě ta, která funguje v prostředí totalitní společnosti – je vědomou snahou ustavit, nebo zachovat požadovanou mocenskou situaci ve státě pomocí aplikace ideologie na cílovou skupinu, zpravidla na řadové členy společnosti. Podle Jacquese Ellula je propaganda psychologickou disciplínou, která v každém člověku hledá „spouštěcí mechanismus,“ který je využitelný pro docílení požadovaného efektu. V tom je podle něj důležité propojení propagandy jako rétorické disciplíny s moderními vědeckými metodami – nejde tedy podle něho o

² PROKOPOVÁ, Kateřina: *Média jako nástroj propagandy ve studené válce*. Olomouc, 2009.

Magisterská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filosofická fakulta, katedra historie, s. 19

³ BITTMAN, Ladislav.: *Mezinárodní dezinformace. Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha 2000, s. 80

⁴ ŠENKOVÁ, Silva: *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. Olomouc 2002, s. 97

⁵ PROKOPOVÁ, Kateřina: *Média jako nástroj propagandy ve studené válce*. Olomouc, 2009.

Magisterská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filosofická fakulta, katedra historie, s. 19

soubor nějakých triků, ale o praktickou aplikaci poznatků celé řady vědních oborů.⁶ Toto spojení vědecké podstaty a propagandy podle Ellula uvádí Kateřina Prokopová ve své práci rozdělené do čtyř bodů:⁷

„1. Podkladem studia moderní propagandy jsou psychologické a sociologické analýzy (znalost člověka, jeho sklony, touhy, potřeby, znalost skupin, zákonitosti jejich formování a rozkladu, ovlivňování mas, omezení prostředím atd.) Propaganda se snaží dosáhnout akcelerace účinků aplikací vědeckých poznatků o jedinci a společnosti.

2. Propaganda je vědecká v tom, že usiluje o vytvoření souboru metod, důsledných, přesných a ověřených, který si musí propagandista osvojit pomocí řádného výcviku.

3. Každá situace vyžaduje užití určitého typu propagandy, proto je pro úspěšnou propagandistickou operaci nutné provést nejprve vědeckou, sociologickou a psychologickou analýzu. Metody, přístup a předmět jsou přesně kalkulovány.

4. Vědecký charakter propagandy dokazuje rostoucí snahy kontrolovat užitek, měřit výsledky a určit efekty.“⁸

Díky tomuto propojení s vědou lze tedy podle Ellula využít propagandu stejně dobře v totalitní, jako demokratické společnosti.⁹ Tato práce se však bude zabývat pouze propagandou totalitní, byť první propagandistické články, namířené proti Selské jízdě, se objevili ještě v druhé polovině roku 1947, tedy před Vítězným únorem. Charakter komunistického tisku však nelze určitě nazvat demokratickým a jeho postupy jsou podobnější totalitním společnostem.

I komunisté ve své teoretické práci zaměřené na propagandu si byli vědomi její vědeckosti – v knize *Komunistická propaganda – otázky teorie a metodiky* se o propagandě píše: „Aby byla efektivní (propaganda), opírá se maximálně o vědu, především o materialistickou dialektiku, o marxismus-leninismus jako celek, o

⁶ PROKOPOVÁ, Kateřina: *Média jako nástroj propagandy ve studené válce*. Olomouc, 2009.

Magisterská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filosofická fakulta, katedra historie, s. 51-2

⁷ veškeré citace v této práci budou pro odlišení uváděny kurzívou. Naopak nekurzívní písmo ukazuje, kde byla kurziva použita v originálním zápisu. Nekurzívní písmo v závorkách značí poznámky autora.

⁸ PROKOPOVÁ, Kateřina: *Média jako nástroj propagandy ve studené válce*. Olomouc, 2009.

Magisterská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filosofická fakulta, katedra historie, s. 52-3

⁹ PROKOPOVÁ, Kateřina: *Média jako nástroj propagandy ve studené válce*. Olomouc, 2009.

Magisterská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filosofická fakulta, katedra historie, s. 53

obecnou a společenskou psychologii, o pedagogiku a logiku. Hlavní vývody, kategorie a zákony těchto a jiných věd, které tvoří teoretický základ propagandistického procesu, se modifikují podle jeho specifčnosti a stávají se principy, pravidly, metodami a postupy propagandy. ¹⁰

Ačkoliv ovšem propaganda postupů a výsledků vědecké práce používá, podle výzkumu amerického *Institute of Propaganda Analysis* z roku 1939 vědou jako takovou není. Podle IPA na rozdíl od propagandy věda nemá tendence „prosazovat,“ ale pouze pojmenovávat. Vědec je také obvykle otevřen kritice a zpětnému zkoumání jeho faktů. Tomu se naopak propaganda snaží vyhnout, chce představovat svá prohlášení jako jasná fakta, u kterých z logických důvodů nestojí o další rozbor nebo zkoumání.¹¹

Jak z výše uvedeného vychází jasně najevo, vědeckost propagandy definuje zejména její metody, které jsou následně používány podle potřeby na jednotlivé cílové skupiny podle toho, která metoda bude nejúčinnější.

V dalších odstavcích rozebereme několik metod propagandy a jejich dělení, které mohla komunistická strana v Československu použít.

¹⁰ Kol. autorů: *Komunistická propaganda – otázky teorie a metodiky*. Praha 1977, s. 46-7

¹¹ KOUKOLÍK, František, DRTINOVÁ, Jana: *Propaganda a logické klamy*. In: <http://blisty.cz/art/39049.html>. [cit. 3. 1. 2014]

Metody propagandy:

Základní metody propagandy byly definovány už před druhou světovou válkou ve Spojených státech Amerických. Pověřen tím byl Americký *Institute of Propaganda Analysis*, založený roku 1937 na Columbijské univerzitě prof. Clydem R. Millerem. Miller na konci 30. let za finanční podpory soukromníků vyděšených totalitní propagandou začal se svým institutem vydávat měsíčník *Propaganda Analysis*. V roce 1937 vydal institut ve svém článku *How to detect propaganda* seznam základních metod propagandistů.¹² Takto jejich názvy přeložili František Koukolík a Jana Drtinová v článku pro Britské listy:

- *cejch* (name calling),
- *svatozář* (glittering generalities),
- *eufemismus* (euphemisms),
- *přenos* (transfer),
- *celebrita* (testimonial),
- *obyčejný člověk* (plain folks),
- *jedna rodina* (bandwagon),
- *strach* (fear)
- *logické klamy* (logical fallacies).

Dalšími nástroji propagandy jsou

- *strach*,
- *snížení vnímavosti a rozptylování pozornosti*,
- *volba "vhodných" informací*,
- *redigování*,
- *špinění*,
- *výjimka z pravidla*,
- *neslovní komunikace*,
- *palebná příprava*,
- *kvalifikující jazyk a desinformace*.¹³

¹² O'DONNELL, Victoria, JOWETT, Garth: *Propaganda and persuasion*. Los Angeles – London - New Delhi – Singapore - Washington DC 2012. S. 236-7

¹³ KOUKOLÍK, František, DRTINOVÁ, Jana: Propaganda a logické klamy. In: <http://blisty.cz/art/39049.html>. [cit. 3. 1. 2014]

Tyto základní okruhy propagandistických metod byly komunisty v ČSR používány hojně.

Zároveň je podle *Institute for Propaganda Analysis* propaganda založena na čtyřech základních pilířích – jsou to:

1. jednoduchosti
2. oslovení emocí
3. oslovení představivosti
4. opakování.

Metody se ale dají dělit i podle jiných kritérií a přístupů. Další dělení jsou tato:

Dělení propagandy podle Jacquese Ellula:

Francouzský filosof Jacques Ellul ve svém díle dělí propagandu na tři základní typy:

Bílá propaganda:

Vychází ze známého a identifikovatelného zdroje – např. ministerstvo propagandy. Typické pro ni jsou jemnější metody a méně silná rétorika. Obvykle také funguje jako zástěrka propagandy skryté.

Šedá propaganda:

Spočívá v šíření záměrně překroucených a úmyslně mylně interpretovaných informací, má způsobit ideologický zmatek, ale i fyzické ztráty. Není u ní zpravidla známo, z jakého zdroje pochází.

Černá propaganda:

Používá dezinformaci, fámy, skandalizace a další postupy. Na rozdíl od šedé propagandy je obvykle znám její domnělý zdroj, který ovšem bývá odlišný od zdroje skutečného. Obvykle nese silnější sdělení, ale manipulovaní si nemají uvědomit fakt, že jsou manipulováni.

Dělení propagandy podle Newta Gingriche

Newt Gingrich v brožůře *Language. A Key Mechanism of Control* vydané jeho akčním výborem v americké sněmovně představil dvě skupiny slov použitelné pro propagandu pozitivní a očeňující – jedna skupina slov vhodná pro použití na stranu vlastní, druhou pak pro rétoriku namířenou na (nejen) politického protivníka:

Slova pro pozitivní propagandu:

aktivní, cenný, debata, děti, důvěra, chválit, iniciativní, jedinečný, hnutí, hrdý, konflikt, lidský, mír, mobilizovat, morální, my, naslouchat, naše, nedotčený, občan, oddanost, odolnost, odvaha, pečovat, povinnost, podnětný, právo, pravda, princip, prosperita, příležitost, reforma, rodina, sen, sdílet, síla, soutěžit, správný, stavba, světlo, svoboda, tvrdá práce, učit se, úspěch, vést, vize, volba, výzva, zachovat, zajímat, zdravý rozum, změna

Slova pro negativní propagandu:

byrokracie, destruktivní, důsledky, chorý, ideologický, krize, kolaps, korupce, lačnost, lež, liberální, meze, mělký, mrhání, nekompetentní, nejistý, nemocný, ničení, nucení, ohrožení, oni, pohltit, pokrytectví, přinutit, radikál, selhání, zánik, zneužití, zrada¹⁴

Při četbě komunistický dokumentů se s většinou těchto slov setkáme, ať už se sloupce prvního, tak i druhého. Samozřejmě každý režim si k této řekněme základní paletě přidává i své vlastní výraz podle svého ideologického zaměření a podle svých nepřátel, domnělých i skutečných. U komunistické „rudé“ propagandy to potom můžou být výrazy jako „reakcionář“, „imperialistický“, „protistátní“ nebo „kontrarevoluční“, v negativním slova smyslu.

Dvojí přiřazení

Další postupem typickým pro komunistickou propagandu a sémantiku bylo tzv. dvojí přiřazení, které ve svém díle definuje profesor Ladislav Tondl. Spočívá ve dvojím přiřazení jednoho termínu nebo prohlášení ke dvěma světům – jedním z nich je svět reálný, tedy původní „slovníkový“ význam tohoto slova. Druhý svět, ke

¹⁴ KOUKOLÍK, František, DRTINOVÁ, Jana: Propaganda a logické klamy. In: <http://blisty.cz/art/39049.html>. [cit. 3. 1. 2014]

kterému je prohlášení přiřazeno, je potom svět ideový, a v případě propagandy spíše svět ideologický. Opomineme-li případy, kdy se dvojí užití používá v běžné komunikaci – a všechny metody, které se dají přiřadit k propagandě, jsou i metodami běžné komunikace –, bývá jeho cílem obvykle zatemnění původního významu, ať už v pozitivním, nebo negativním slova smyslu. Typickým příkladem dvojího přiřazení byly symboly mocností osy za druhé světové války. Fasches Mussoliniho Itálie i svastika Hitlerovi NSDAP byly původně starověkými symboly moci (fasches) a slunce (hákový kříž).

Stejně tak komunisté používali druhé přiřazení jednak symbolů, jednak slov. Jednalo se třeba o slova „lid,“ „demokratický“ a podobně – spojením těchto slov vzniká „lidově demokratický,“ úsloví, které bylo za komunistického režimu neustále opakováno jako označení státního zřízení, které zcela určitě nemělo nic společného s demokracií, natož lidovou. Spojení se tak tímto propojením stává sice protimluvem, ale zároveň nositelem ideologie. Dále komunisté měnili označení různých skutečností a profesí – řeznictví (tedy nositel tradice) se mění v Masny, hasiči se stávají požárníky.¹⁵ Stejně tak se v případě zemědělské problematiky velcí statkáři mění v kulaky.

Jistou formou tohoto dvojího přiřazení je i postup, který Ladislav Tondl nazývá poskvrněním (negativní konotace), nebo osvícením, či ozářením (pozitivní konotace). Příkladem tohoto může být slovo revoluce, které má krom svého spíše negativního významu náhlé změny režimu i pozitivní – tedy ozářené – významy, třeba revoluce kulturní, nebo medicínská.¹⁶

Využití předsudků v propagandě:

K velmi důležitým bodům, na které se může propagandista zaměřit, je využití předsudků majority společnosti, na které se se svojí propagandou obrací. Využití a vnímání předsudků totiž výrazně napomáhá uvěřitelnosti informací (častěji spíše dezinformací) předávaných propagandistou jeho cílové skupině. Ladislav Bittman uvádí jako příklad teoretickou dezinformaci o snaze americké vlády intervenovat ve vnitřní politice druhého státu a svrhnout jeho vládu. Zatímco v Kanadě by tato dezinformace neuspěla kvůli veskrze pozitivním zkušenostem se Spojenými státy a

¹⁵ TONDL, Ladislav.: *Půl století poté. Pohledy na problémy sémantiky a sémiotiky v posledních desetiletích*. Praha 2006. S. 63-5

¹⁶ TONDL, Ladislav.: *Půl století poté. Pohledy na problémy sémantiky a sémiotiky v posledních desetiletích*. Praha 2006. S. 67

silným vazbám mezi oběma zeměmi, v případě arabského světa by se však podobná propaganda mohla uchytit velmi snadno.

V případě těchto předsudků je jednoduché využít rétoriku mobilizující například národní či náboženské cítění cílové skupiny.¹⁷ V případě komunistické propagandy bylo mobilizováno zejména cítění politické a třídní – byla zaměřena na majoritu společnosti, ve které byl pěstován pocit, že oni jsou jednotným pracujícím lidem a takzvaně táhnou všichni za jeden provaz. Propagandisté se pak snaží štvát proti jedincům, nebo organizacím, které vyčnívají a v komunistické interpretaci poškozují zájmy pracujícího lidu. Předsudky, se kterými v tomto případě propaganda pracuje, byly vytvořeny -spíš než na základě historické zkušenosti (kterou každý předsudek v nějaké formě vyžaduje) – uměle předchozí propagandou. Jedná se zejména o případy „strašení“ nacisty, agrární stranou a dalšími domnělými třídními nepřáteli, kteří v komunistickém pojetí stále čekali na svou příležitost.

¹⁷ BITTMAN, Ladislav.: *Mezinárodní dezinformace. Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce.* Praha 2000. S. 92

Použití propagandy na příkladu Nechanické aféry:

V této druhé části se budu věnovat přímo použití jednotlivých metod propagandy v komunistické historiografii. Tato analýza bude provedena několika způsoby. Jednak jako samotná analýza jedné z ukázek, kde se pokusím vyhledat všechny metody propagandy, které jsou zde použity. Dále se pokusím sestavit seznam okruhů nebo témat, na které se propaganda nejčastěji zaměřovala – kterou část „příběhu“ se snažili komunisté změnit a jak se o to pokoušeli – tedy ne popsat jednotlivé metody v celém textu jako v případě první analýzy, ale pojmenovat pouze metody zaměřené vždy na konkrétní okruh témat. Na konci se pokusím tyto metody jednak seřadit na základě četnosti výskytu, ale zároveň vytvořit jakousi chronologii propagandy – jak a zda se propaganda měnila postupem času.

Analýza propagandy na příkladu Dějin Československa v datech:

Analýzu historického textu, ve kterém je použita propaganda určená k pozměnění historické paměti si ukážeme na krátkém citátu z knihy Dějiny Československa v datech:

„5. – 6. 7. 1947

Zemědělská slavnost za účasti bývalých příslušníků selské jízdy měla být uskutečněna v Nechanicích u Hradce Králové. *Politicky měla být zneužita proti připravovanému zákonu o pozemkové reformě. Ministerstvo vnitra tuto akci zakázalo. 7. 7. byla na protest proti aktivizování agrární strany vyhlášena na Hradecku jednodinová protestní stávka.*¹⁸

Toto je verze Nechanických událostí, kterou předkládá kolektiv autorů Dějin Československa v datech, které byly vydány v roce 1968. Už na první pohled je vidět, že náhled této knihy je výrazně odlišný od verze Zdeňka Jirásek v jeho „Nechanické afěře.“

V tomto krátkém odstavci najdeme několik různých metod propagandy. Mimo jiné tu najdeme jedno ze slov Newta Gingriche pro negativní propagandu – „*Politicky měla být **zneužita** proti připravovanému zákonu o pozemkové reformě.*“

¹⁸ Kol. autorů: *Dějiny Československa v datech*. Praha 1968. S. 372

Samozřejmě jen přítomnost tohoto slova nedokazuje negativní propagandu, ale v tomto případě je jasné, že má měnit veřejné mínění.

V této větě je také použita další forma propagandy a to tzv. **špinění**. Pořadatelé jsou obviněni ze snahy o politické zneužití akce, což se podle organizátorů rozhodně nezakládalo na pravdě – akce měla pouze sportovní charakter a pořadatelé se snažili jakékoliv politizaci vyhnout.¹⁹ Zároveň tím je Selské jízdě přiřazen **cejch** politické organizace, která bojuje proti národní frontě. Touto formulací se autoři snaží krom očernění Selské jízdy ovšem také ospravedlnit zásah, který – ač v 60. letech bylo nepochybně takřka nemožné to zjistit – byl technicky nelegální, vytváří zdání potřeby zákazu této akce. Tím se v podstatě objevuje další metoda – **svatozář** – komunisté ukazují, že zákaz ministerstva vnitra byl nutný a tím pádem oni jsou těmi „kladnými hrdiny“ v této aféře.

Se zákazem a legalitou je spojena také zmínka o zákazu samotném – zmiňuje se zde fakt, že závody (resp. „slavnost“) byly zakázány ministerstvem vnitra, neuvádí se zde však důvod a samozřejmě fakt, že zákaz byl ilegální. Zde se jedná o asi nejklašičtější propagandistickou metodu – **volba vhodných informací**. Tatáž metoda je použita i ve zmínce o hodinové protestní stávce. Tato stávka byla ve škodových závodech opravdu zorganizována předsedou ONV Bohumilem Muchou, ovšem většina zaměstnanců přišla na dvůr, kde Mucha řečnil spíše proto, že tam byli zavoláni, než že by podporovali komunisty v jejich snažení v otázkách zemědělské politiky. Nezmiňují se samozřejmě ani všechny akce na podporu selských jezdců.²⁰

O **dezinformaci** potom můžeme mluvit v první větě tohoto odstavce, kde jsou selští jezdci uvedeni jako *bývalí příslušníci selských jízd*. Selská jízda byla sice za války zakázána, ale za třetí republiky byla – po mnoha problémech, kdy ministerstvo vnitra z mnoha důvodů odmítlo (ne však na základě legitimních důvodů) - nakonec banderla obnovena rozhodnutím nejvyššího správního soudu, který rozhodnutí MV zrušil.²¹ Tím byla obnovena činnost Selských jízd a tudíž je nelze nazývat *bývalými*.

Krom těchto metod se zde objevují i nepřesnosti dané spíše zjednodušením, nebo možná jistým zanedbáním, zejména nazývání jezdeckých závodů zemědělskou slavností.

¹⁹ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 78

²⁰ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 97

²¹ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 34

Z této stručné analýzy zjišťujeme, že jen na takto krátkém odstavci, který zahrnuje prakticky jen čtyři řádky, použili autoři knihy velké množství propagandistických metod, které měly zkreslit veřejné mínění o nechanických událostech. Jen v tomto krátkém textu byly použity:

- špinění
- svatozář
- cejch
- volba vhodných informací
- dezinformace

Zároveň je vidět snaha o očerňování díky negativním slovům, které se v textu také objevují.

Na základě dělení Jacquese Ellula se jedná nejspíše o propagandu černou – zdroj informací je dostatečně znám, ale evidentně informace pocházejí ze zdroje jiného. Informace se tváří jako objektivní historický fakt, ale při bližším zkoumání vychází najevo skrytá snaha o dezinformaci. Tím nejvíce naplňuje právě propagandu černou.

V dalších kapitolách si ukážeme jednotlivá témata, kterým se propaganda věnuje nejmarkantněji. Kapitoly budou strukturovány teoretickým výkladem založeným znovu zejména na knize Zdeňka Jiráska. Tyto teoretické pasáže pak budou konfrontovány s jednotlivými ukázkami z komunistických děl, na jejichž rozdíl od verze „oficiální,“ popřípadě na základě jejich rétoriky bude potom určeno, jaké propagandistické metody používají.

Spojování Selských jízd s nacismem:

Jedním z nejčastěji opakovaných nařčení namířených proti Selské jízdě je jejich spojování s nacistickým hnutím. Komunistický režim, který používal po válce hrozbu nacismu jako univerzálního „strašáka“ a prototyp nepřitele míru, nazýval své nepřátele – zejména v prvních dvou dekádách po válce – fašisty a snažil se zmobilizovat obyvatele ČSR a později ČSSR proti těmto vlivům. Samozřejmě nenazýval fašisty jen ty, kteří skutečně byli spřízněni s německými nacisty (nazývaných fašisty, aby si lidé nevzpomněli, že nacisté jsou národními *socialisty*),

ale i ti, kteří byli režimu nepohodlní, a bylo třeba je diskreditovat. Právě jednou z těchto skupin byla i Selská jízda.

Selská jízda byla nepohodlná jako nacionalizující a stmelující síla venkova, což byla věc komunistického režimu více než nepohodlná. V literatuře a tisku věnujících se Nechanické aféře jsou proto Selské jízdě dávány do souvislosti s nacistickým režimem, zejména co se týče jejich činnosti v době Protektorátu *Böhmen und Mahren*. Ovšem oproti propagandě komunistické strany se o Selské jízdě určitě nedá říci, že se jednalo o organizaci, která s nacismem sympatizovala, nebo dokonce kolaborovala. Jiná je situace jednotlivých členů, jako například lodínského Františka Petříka, který byl funkcionářem kolaborantské organizace Svaz pro spolupráci s Němci.²² Jistě by se takových členů Selské jízdy našlo víc, ale nelze ji proto brát jako kolaborantskou organizaci.

Už před II. světovou válkou a okupací Československa se Selská jízda naopak projevovala jako organizace, která umožňuje směřování nacionalismu a vlastenectví „správným“ směrem. Ve výroční zprávě Ústředí Selských jízd z roku 1926 je uvedeno, že: *„působením Selských jízd dosáhli jsme toho, že příslušníci zemědělského stavu, kteří případně sympatizovali s fašistickým hnutím, nebyli do něho vtaženi, neboť svoje zvýšené nacionální smýšlení mohli projevit v našich organizacích Selských jízd.“*²³

Z této citace je tedy patrné, že selská jízda se snažila držet svoje členy mimo extrémní pravicová hnutí pronikající sem z Německých oblastí Československa i Německa. Jen toto tvrzení samozřejmě nemůže být důkazem, například i Vlajka se z organizace nacionalistické stala bohužel kolaborantskou organizací, jejíž vrchní činitelé skončili po válce na popravišti.

Oproti tomu Selská jízda byla nacisty zrušena a označena za organizaci nepřátelskou Německu, zejména kvůli odbojové činnosti jejích členů.²⁴ Její členové a vrchní činitelé byli nacisty perzekuováni a 5 členů jejich desetičlenného předsednictva nacisty popraveno, dalšímu členovi byl rozsudek smrti zrušen. Dalších více než 200 řadových členů zemřelo v koncentračních táborech, nebo na popravištích.²⁵ Je tedy evidentní, že Selská jízda mohla jako organizace nepřátelská Německu kolaborovat. I tak ovšem komunisté stavěli Selské jízdě do role

²² PRAŽÁK, Václav: *Nechanice*. Hradec Králové 2003, s. 122

²³ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 20

²⁴ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 22

²⁵ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 22

nacistických přísluhovačů a to buď pomocí spojování kolaborantů, kteří byli členy selské jízdy před válkou, nebo po ní, nebo prostým spojováním jména této organizace s nacisty podle klasického pravidla, které možná není odborným termínem, ale dobře tuto politiku a metodu propagandy definuje: „stokrát opakovaná lež se stává pravdou.“ Obvykle je nařčení z kolaborace jen zmíněno a není podloženo žádným důkazem, nebo pramenem, který by to dokazoval, má zřejmě působit jako fakt, který „každý ví,“ a proto není třeba nic dokazovat.

Jako příklad spojování Selských jízd s nacisty můžou sloužit citace z pramenů – zejména z Černé knihy kapitalistického hospodaření.

„... na tak zvaném sjezdu (Sjezdu, nikoliv závodech) >>selských jízd<<, které byly rozpuštěny a nikdy neobnoveny (sic!) jako bývalé organizace agrární strany, jejíž vedení v roce 1938 zradilo národ pro své měšce.“²⁶

Z této citace není zcela jasné, zda se zrádci myslí vedení agrární strany, nebo samotných selských jízd (přičemž první možnost se zdá jako pravděpodobnější a autory zamýšlená), v obou případech ovšem vrhá na Selskou jízdu stín kolaborace s nacisty. Tato formulace je tak volena nejspíše zcela úmyslně, propagandista, tvářící se zde jako historik, zde tak „zabíjí dvě mouchy jednou ranou.“ Další odkazy na nacisty najdeme dále v článku, rozsahem odpovídající přibližně straně textu A5. Plnou čtvrtinu zabírá popis napojení J. Voženílka na nacisty a jeho činnost za okupace, další čtvrtinu pak seznam poklesků dalších organizátorů, kteří se měli dopouštět kolaborace. Formulace těchto činů vyznívá tak, že organizaci tohoto sjezdu řídili sami kolaboranti. Komunisté zde z hlediska propagandy používají **strach**, který v populaci po událostech 2. světové války zůstával.

Při porovnání rétoriky Černé knihy s dalšími odbornými texty komunistických dějepisců je potom vidět posun ve výkladu této události. Černá kronika na kolaboraci s nacisty ukazuje opakovaně. Oproti tomu v textem pozdějších, ať už z let šedesátých (Kol. autorů: Dějiny Československa v datech. Praha 1968), nebo z let osmdesátých (Pekárek, Jiří: Hradecký program v zemědělské politice KSČ. Praha 1987), je zde výrazně větší důraz na spojení organizátorů s nacismem. Je tedy evidentní, že strašení nacismem, které fungovalo krátce po válce, se odsunulo v šedesátých letech a později na druhou kolej a bylo přistoupeno spíše na zdůrazňování reakcionářského a protistátního charakteru nechanických závodů a Selské jízdy samotné. Je tedy

²⁶ kol. autorů: *Černá kniha kapitalistického hospodaření před únorem 1948*. Praha 1948, s. 192

evidentní, že krátce po válce byla hrozba nacismu ještě natolik živá, že bylo pro komunisty výhodné ji zneužívat, ovšem o generaci později už byly používány jiné metody jak upravovat veřejné mínění. Jednak proto, že hrozba nacismu už byla v paměti národa vzdálenější, jednak i proto, že lidé už navykly „komunistické řeči,“ komunisté už věděli, jaké formulace fungují a jak mají propagovat stranickou ideologii. Proto v této rétorice bylo pokračováno a v rétorice spojované s nacismem nikoliv.

Protesty dělníků proti Nechanické aféře v propagandě KSČ:

Téměř v každé stručné zmínce o nechanických událostech v libovolném díle komunistické historiografie se zmiňuje o stávkách a protestech, které měli ukázat selským jezdcům i všem dalším reakcionářům, že lid s nimi nesouhlasí a prosadí si svou. V této kapitole bych se proto rád zaměřil na zmínky o protestních stávkách a dalších akcích, a jejich komparaci s událostmi tak, jak se líčí Zdeněk Jirásek podle archivních pramenů.

V tomto případě bude nutné kapitolu rozdělit na dva základní okruhy. Ten hlavní bude samozřejmě srovnání rétoriky opěvující angažovanost královéhradeckých dělníků a historických faktů, které by mělo zjistit, nakolik byly stávky a protesty komunistů a jejich sympatizantů proti nechanickým událostem skutečností, a nakolik je toto téma pouze zveličeno.

Druhá část pak rozebere to, co komunisté zamlčovali, což je také forma propagandy a ideologické dezinformace. Tímto tématem jsou také schůze, ale schůze těch, kteří chtěli vyjádřit Selské jízdě a pořadatelům nechanických závodů podporu. Těchto schůzí proběhlo velké množství, ale komunisté se o nich samozřejmě nezmiňují.

Protestní stávka, o které se mluví téměř ve všech pramenech, proběhla v pondělí 7. července ve Škodových závodech v Hradci Králové. Do města kvůli tomu přijel předseda Jednotného svazu českých zemědělců Volavka (KSČ), který se spolu s Bohumilem Muchou z ONV a členem Krajské rady odborů Pytlíkem pustil do organizace protestní stávky, která by ukázala, že lid je proti Selské jízdě. Původní plán byl zapojit do protestu všechny královéhradecké průmyslové podniky, ale se jim

nezdařilo. Podařilo se zorganizovat pouze hodinovou protestní stávkou ve Škodových závodech, a to ještě napůl podvodně a s mizivou úspěšností.²⁷

Hlavní organizaci této protestní akce měl na svých bedrech Jan Krátký, předseda závodní rady a člen KSČ. Ten byl instruován místní úřadovnou StB, konkrétním pracovníkem, který ho instruoval, byl Jan Štosek. Po zahájení pracovní doby měl spolu s kolegy obcházet pracovníky a instruovat je, že po vydání zvláštního čísla Pochodně se mají shromáždit na dvoře.

Stávkou pak zahájilo několik zaměstnanců z kotelny, kteří vyšli na dvůr. Zde se k nim měli připojit další zaměstnanci, těch se však na dvoře objevila pouze hrstka. V té době už byli Mucha a Pytlík připraveni s projevy. S mizivou účastí na protestu se Krátký vyrovnal jednoduše – jako předseda závodní rady bez udání důvodu svolal celý podnik na dvůr. Zaměstnancům proto nezbylo nic jiného, než se ke kolegům připojit.

Pytlík a Mucha pronesli před shromážděnými své projevy, které se ale nesetkaly s příliš nadšenou reakcí posluchačů. Nakonec byli všichni účastníci vyzváni, ať ve 14.00 přijdou Na Střelnici na schůzi, bylo slíbeno, že zde bude vydána rezoluce.

Na Střelnici se opravdu ve dvě hodiny sešlo asi 2 000 lidí, ale prostor zde byl dán pouze komunistům, nelze tedy mluvit o nadstranické akci. Během tendenčních projevů komunistických funkcionářů se prostor výrazně vyčistil, zbyla zde jen hrstka „skalních“ příznivců KSČ. I rezoluce, kterou měly k nechanickým událostem vydat odbory, a kterou dělníkům ve Škodovce Krátký sliboval, byla dílem veskrze komunistickým – za závodní radu ho podepsal právě Krátký a další komunistka Riedlová. Podpisy dvou členů ROH jsou nečitelné. Rezoluce obsahuje formulace jako „široké spiknutí nekalých živlů“, nebo „proskřibování agrárníci.“²⁸

Takto tedy popisuje protesty proti „reakci“ selské jízdy v Nechanicích organizované komunistickou stranou Zdeněk Jirásek. Jak ale tyto události interpretovali komunističtí historici a ideologové ve svých dílech?

Toto téma se vyskytuje ve všech dílech bez výjimky, proto zde můžeme uvést více příkladů.

²⁷ JIRÁSEK, Zdeněk: Nechanická aféra 1947. Hradec Králové 1992, s. 97

²⁸ JIRÁSEK, Zdeněk: Nechanická aféra 1947. Hradec Králové 1992, s. 97-8

Drtivá většina příkladů mluví o tom, že selským jezdcům lid ukázal, co si o nich myslí doopravdy. Zmínka v *Dějínách Československa v datech* je poměrně umírněná:

„7. 7. byla na protest proti aktivizování agrární strany vyhlášena na Hradecku jednohodinová protestní stávka.“²⁹

Toto konstatování ještě propagandou není, jen pouhým konstatováním faktu. Neuvádí sice žádné detaily, ale také žádné dezinformace, nemluví totiž o průběhu stávky (který byl skutečně pro komunisty tristní), jen konstatuje fakt, že stávka byla vyhlášena.

Daleko radikálnější je ale třeba článek o dvacet let mladší – v brožuře *Hradecký program v zemědělské politice KSČ* autor Jiří Pekárek hodnotí stávku ve Škodových závodech takto:

„Rozhodný hlas pracujících hradeckých závodů však ukázal, kdo je skutečnou rozhodující silou ve státě.“³⁰

Toto už je formulace velmi radikální. Ačkoliv se na dvoře Škodovky sešlo ve skutečnosti jen pár dělníků, kteří chtěli vyjádřit podporu KSČ a ostatní zde byli na rozkaz předsedy představenstva podniku, a navíc se jednalo pouze o královéhradeckou škodovku, mluví se zde o rozhodném hlase všech pracujících, který měl ukazovat rozhodující sílu. I toto je v kontextu výše uvedených informací o této akci sporné. Je otázka, jakým způsobem měli svou rozhodující sílu dát najevo. Ať už je tím myšleno samotné setkání se na dvoře a vyslechnutí projevů (tedy činnost pasivní a navíc z velké většiny nedobrovolná), nebo vydání resoluce odborů (taktéž pasivní), jedná se každopádně o nadsazení role královéhradeckého dělnictva v celé Nechanické aféře.

Ve sborníku prací vydaného královéhradeckým muzeem v článku, pod kterým je podepsán Jindřich Klimeš, a který vyšel v roce 1977, je stávka popisována takto:

²⁹ Kol. autorů: *Dějiny Československa v datech*. Praha 1968, s. 372

³⁰ PEKÁREK, Jiří: *Hradecký program v zemědělské politice KSČ*. Praha 1987, s. 21

„V pondělí 7. července zastavily všechny závody v Hradci Králové práci a dělníci se zúčastnili velkého protestního projevu na Střelnici. Mluvili na ní krajský tajemník Krajského odborového hnutí s. Pytlík, poslankyně Trojanová, rolník Pavlíček, generální tajemník JSCZ Antonín Volavka, rolník Šťastný a poslanec Krajčír. Slovo dostal i poslanec, sociální demokrat Novotný, známý pravičák, který se sám zúčastnil v kraji selské jízdy v lednu 1947 na plese v Hradci Králové.“³¹

I zde můžeme vidět silné nadnesení toho, jak stávka probíhala. Výrazné nadnesení počtu stávkujících je zde ještě silnější – hovoří se o všech závodech v Hradci Králové. V tom se shoduje s ostatními citacemi – jak staršími, tak mladšími. Jako v jediné zmínce o střelnické schůzi se zde však mluví o projevu sociálního demokrata Novotného. Otázka zní, zda se o něm mluví až v r. 1977 (v dřívějších pracích o něm zmínku nenajdeme), kvůli tomu, že se komunisté snaží zvýšit dojem své běžné rétoriky „*lid to tak chce*“, tím, že zmiňují protivníka, tedy požadavek *lidu*, aby bylo zasaženo proti selské jízdě, zde dostává nový rozměr – tento fiktivní dav zde odmítá nejen nechanické události, ale i každého, kdo se jich pokouší zastávat.

Další fingoané stávky se ve východních Čechách objevily například Hořických přádelnách (155 osob), a textilních továrnách (71 a 80 osob).³² Ani toto číslo není nijak vysoké a nedá se určitě brát jako mnohokrát zmiňované *bouřlivé protesty* nebo *většina národa*. Ukazuje se tedy, že komunistická propaganda zde používala opakovaně zveličování a zevšeobecňování těchto událostí, mění několik fingoaných stávek dezinformací a dezinterpretací ve spontánní reakci celého národa.

Ačkoliv by se toto krom propagandistických snah dalo vysvětlit i tím, že 40 let po nechanických událostech se na některé detaily zapomnělo, napovídá rétorika této zmínky, že je to skutečně cílená propaganda. Dalším důkazem by mohla být i zmínka na stejné téma v Černé knize kapitalistického hospodářství, vydané r. 1948, tedy pouhý rok po aféře, která vyznívá dokonce ještě více vzdálená verzi, kterou předkládá Zdeněk Jirásek a ke které přistupujeme, pokud ne jako k pravdivé, tak jako k nejpravděpodobnější verzi. Autor zde o protestech hovoří takto:

³¹ KLIMEŠ, Jindřich: *Hradecký program a události, které mu předcházeli*. In: Acta Musei Reginaehradecensis. Serie B, Scientiae sociales. Roč. 1977, s. 53

³² JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 99

„*Nezdařili se jim (selským jezdcům) však >>Nechanice<<, neboť rolníci ve své drtivé většině poznali, že tu měli být nástroji velkostatkářské kliky, která se opět chtěla dostat k moci, k sinekurám a milionům.*“³³

O tom, jak se k nechanickým událostem postavila ta drtivá většina rolníků lze jen těžko posuzovat. Lze vycházet maximálně z výsledků schůze Jednotného svazu českých zemědělců, který byl organizací sdružující právě tu „drtivou většinu“ rolníků. Výsledky schůze tohoto svazu však hovoří zcela opačně, než se v Černé knize uvádí. Je fakt, že KSČ s podporou JSČZ počítala, ovšem po Nechanické aféře se velmi divila. V čele JSČZ sice stál komunista Antonín Volavka, a navíc spadal svaz zemědělců pod ministerstvo zemědělství, které vedl další komunista Július Ďuriš, avšak i přes fyzickou Volavkovu přítomnost se rozhodli rolníci podpořit své kolegy, kterým bylo v Nechanicích znemožněno zrealizovat závody. Navíc se k JSČZ připojili i narychlo organizované „rolnické komise.“

První dvě schůze – v Hradci Králové a v samotných Nechanicích – byly uskutečněny už 7. července a obě se vyjádřily jasně proti zásahu bezpečnostních složek proti chystaným závodům. Královéhradecký výbor dokonce přes Volavkovi protesty telegrafoval nesouhlasné stanovisko hlavě státu, předsedovi vlády i předsednictvu parlamentu. Došlo navíc k zasedání krajského přípravného výboru JSČZ.

Jelikož se ani jedno ze zasedání těchto organizací nevyjádřilo ve prospěch komunistů, a to dokonce přes fyzickou přítomnost svého komunistického představeného v případě královéhradecké schůze, nelze tedy předpokládat, že by se rolníci ve své *drtivé většině* postavili za komunisty.³⁴

S touto citací můžeme zvolna přejít do druhé části této kapitoly, která se má naopak zabývat všemi ostatními schůzemi, které měli vyjádřit podporu Nechanicím jako kontrast k poslední citaci o názorech veřejnosti na Nechanice. Tou je zmínka v článku Josefa Kmoníčka ve vlastivědném sborníku *Východní Čechy* z r. 1968:

³³ kol. autorů: *Černá kniha kapitalistického hospodaření před únorem 1948*. Praha 1948, s. 192

³⁴ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 95

„Naprostá většina národa se k této provokaci postavila odmítavě. Připomeňme si jen stávkou hradeckým dělníkům, resoluce apod.“³⁵

Stejně jako v předchozí zmínce o většině zemědělců vystupujících proti Selské jízdě i toto prohlášení vypadá poněkud nepravděpodobně. A stejně jako u předchozí citace i zde je možnost jak ověřit prohlášení pouze jeho porovnání s jiným zdrojem, a to s Jiráskovým popisem situace, kde krom i zde zmíněné stávky v královéhradecké škodovce popisuje i množství schůzí v dalších institucích i v dalších městech.

První stanoviska se objevila v nekomunistických politických stranách ve středu 9. července, kdy bylo vydáno stanovisko zemědělských výborů jednotlivých stran. Své voliče mobilizovaly, aby se nenechali zmást komunistickou dezinterpretací a nenechali se vyprovokovat k nesmyslným stávkám. Nejvíce pozornosti tomu pak věnuje sociální demokracie, která v komuniké ze své schůze schvaluje postup člena ONV Šarouna a staví se odmítavě k postupu KSČ ve stranickém tisku i v rozhlasu, který označuje za tendenční. Svého zastupitele podpořila i strana Národně sociální, a to na schůzi o den později, tedy 12. července, kdy i vydává svoje stanovisko k situaci.

Sociální demokracie se vyhraňuje proti komunistickému postupu ještě 17. srpna 1947, kdy odmítá komunistickou dezinformaci, že Zdeněk Fierligher souhlasil s jejich postupem v případě nechanických závodů.

Množství dalších organizací a spolků se snažili ovlivnit komunisty, stejně jako to zkoušeli u výše zmíněného Jednotného svazu českých zemědělců. Problémy byly i na komunistických schůzích, schůze v nechanické sokolovně byla zahájena se třemi sty účastníky, závěrečnou resoluci však odhlasovalo pouhých 20 lidí, kteří zde zůstali až do konce. V Černilově dokonce komunističtí vedoucí schůzi setkání ukončil poté, co byl zmaten otázkami z pléna.

11. července se sešlo i grémium Národní fronty. I zástupci Národní fronty se vyjádřili proti všem návrhům KSČ a odmítli jejich, dalo by se říci až drzé, požadavky (například odvolání členů ONV, kteří bránili Bohumilu Muchovi ve výkonu funkce.)

Docházelo i k množství akcí, které naopak měly vyjádřit podporu Selské jízdě. Manifestace zemědělského lidu probíhaly v následujícím víkendu (tedy 13. července)

³⁵ KMONÍČEK, Josef: *Nechanické události v roce 1947*. In: *Východní Čechy: sborník prací o přírodě, dějinách a hospodářství východních Čech*. Oddíl: *dějiny a společnost*. Hradec Králové 1968, s. 128

například v Kostelci nad Orlicí, kde se sešlo přes 4000 rolníků. Daleko větší dav – 50 000 osob – se sešel na hradě Kunětická hora v Pardubickém kraji. Tato manifestace byla sice plánována už delší dobu jako akce lidové strany, ale po Nechanické aféře získal sjezd úplně jiný náboj. Proti téhle manifestaci se také plánoval zásah bezpečnostních složek, ale nakonec k němu ministerstvo vnitra nepřistoupilo. Třetí velkou akcí byla manifestace v Chlumci nad Cidlinou. I zde byla účast v řádech tisíců.³⁶

Jak tyto akce souvisí s propagandou komunistické strany? Dokazují, že komunisté zde používají ve velkém množství hned několik propagandistických metod, které pojmenoval americký IPA, a to krom téměř všudypřítomné dezinformace hlavně metodu **jedna rodina**, ukazují, že všichni obyvatelé už v té době byli proti selské jízdě stejně jako komunisté, tedy že je správné proti této „reakci“ protestovat. Krom *jedné rodiny* je zde použito i **redigování**. Ze všech těchto schůzí je redigováním vybrána pouze jediná.

Politizace závodů v komunistické propagandě:

Spojování závodů s agrární stranou:

Jedním z neustále se opakujících témat je otázka spojení agrární strany se závody. Toto téma se objevuje prakticky ve všech článcích nechanické aféře věnovaných. Jsou zde patrné silné snahy vzbudit ve čtenáři dojem, že akce nebyla sportovní událostí, jak bylo avizováno, ale je pokusem agrární strany, zda je možné zahájit kroky k obnově strany. Například o tomto píše Jiří Cihlář:

„A tak se v Nechanicích sešlo přes 10 000 „věrných“ a zčásti svedených rolníků, kteří věřili, že půjde o jezdecký sport, ne o politickou akci.“³⁷

Jindřich Klimeš používá ve svém článku o podobě venkova v souvislosti s přijetím Hradeckého programu formulaci prakticky totožnou:

„Do Nechanic přišlo 10 000 z velké části svedených rolníků, že půjde o jezdecký sport, a ne jen o politickou akci.“³⁸

³⁶ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 98-100

³⁷ CIHLÁŘ, Jiří: *Vesnice severovýchodních Čech od osvobození do Února 1945 – 1948*. Hradec Králové 1975, s. 133

K těmto dvěma prakticky totožným citacím přidám pro zpestření ještě jednu, tentokrát o tři dekády mladší:

„Všechny akce velkostatkářů se většinou děly pod rouškou nějakého líbivého demagogického heslo. Skrývali své pravé záměry a svůj cíl. Teprve v Nechanicích došli tak daleko, že se pokusili o otevřenou demonstraci a provokaci proti vládě a lidově demokratickému zřízení na tak zvaném sjezdu >>selských jízd<<, které byly rozpuštěny a nikdy neobnoveny jako bývalé organizace agrární strany, jejíž vedení roku 1938 zradilo národ pro své měšce.³⁹

Všechny tři tyto citace – a našli bychom jich rozhodně více – se točí okolo aktivizace agrární strany. Komunisté se tím snaží ospravedlnit svoje nelegální kroky tím, že odvádějí pozornost od otázky zákazu závodů jako takových, a nadnášejí téma jiné – že závody stejně nebyly závody, ale jednalo se o politickou akci, která se navíc maskuje za sportovní událost, aby rolníky zmátla, jak to tvrdí Klimeš s Cihlářem.

Agrární strana je tady navíc vymezena jako nepřítel rolnictva a pracujícího lidu obecně. Komunistům se v tomto případě hodí svalovat „vinu“ za Nechanickou aféru na ně – agráři byli pro komunistickou stranu politickými protivníky už před druhou světovou válkou, ale i po jejich odstranění pomocí Košického vládního programu bylo možné je používat jako obhajobu svého vystupování proti zemědělcům. V případě nechanické aféry je velmi silně patrná snaha využívat tohoto argumentu. Nejvýraznější podobu tohoto můžeme pozorovat v Černé knize kapitalistického hospodářství, zejména díky jejímu zaměření nikoliv na problematiku historickou, jak tomu je u ostatních pramenů, ale na problematiku hospodářskou. Proto zde je agrární strana (a selská jízda, jako její údajná součást) očeňována nejen politicky, ale i pomocí hospodářských argumentů, které mají znovu podryt pozici selské jízdy a agrární strany. Toto podrytí pak dává zásahu komunisty ovládaných bezpečnostních složek zdání legitimacy – toto by se z hlediska metodiky propagandy dalo označit jako **rozptylování pozornosti**.

³⁸ KLIMEŠ, Jindřich.: *Hradecký program a události, které mu předcházeli*. In: Acta Musei Reginaehradecensis. Serie B, Scientiae sociales. Roč. 1977, s. 57

³⁹ kol. autorů: *Černá kniha kapitalistického hospodářství před únorem 1948*. Praha, 1948, s. 192

V těchto krátkých ukázkách tedy můžeme najít mnoho různých dalších metod propagandy – nejvýraznějším je **cejch**, který na sobě nese v komunistické historiografii agrární strana. Mezi dalšími použitými najdeme například **špinění** – například v Černé knize: *jako bývalé organizace agrární strany, jejíž vedení roku 1938 zradilo národ pro své měšce*.⁴⁰ Toto spojování s nacismem (viz i další kapitola) a zároveň se Selskými jízdami je velmi dobrým příkladem špinění, stejně jako články ze sedmdesátých let, které označují rolníky jako *svedené*, což působí samozřejmě na čtenáře pejorativně.

Zmínka o „svedených“ rolnících, kteří si mysleli, že jdou na sportovní akci místo na akci politickou je i použití metody zvané **jedna rodina**. Propaganda zde ukazuje, že se jednalo skutečně jen o akci velkostatkářské kliky, která neměla žádnou podporu ze strany obyvatel státu, tudíž že čeští rolníci byli spolu s komunisty a všemi obyvateli Československa „jednou rodinou,“ byli spojeni společným oporem vůči domnělým pokusům agrárníků – slovy komunistů – převzít znovu moc.

Spojování s protesty proti Hradeckému programu:

Závody v Nechanicích byly politizovány komunisty hned v několika rovinách. Krom spojování s agrárníky byl nejčastější motiv připisovaný pořadatelům protest proti zavádění Ďurišových zákonů, zejm. Hradeckému programu. V zásadě se dá říci, že pokud neútočí článek v pramenech na závody kvůli tomu, že se jednalo o akci agrární strany, tak alespoň uvádí, že byla politickou manifestací proti zavádění zmíněných zákon spojených s pozemkovou reformou.

Závody jakožto reakce na zemědělské zákony ministra Julia Ďuriše jsou jednoznačně komunistickým výmyslem. Byť se mezi závodníky a účastníky nechanické slavnosti mohly objevit hlasy proti těmto zákonům, akce byla zorganizována z jiného důvodu – oslavit obnovení Selských jízd, potvrzené rozhodnutím Nejvyššího soudu z 12. května 1947⁴¹. Záměr uspořádat závody byl ještě dřívější, než samotné povolení přišlo, vzniklo při odmítnutí prvního návrhu na obnovení SJ s myšlenkou, že by závody tento návrh podpořili⁴², nelze tedy předpokládat, že by závody byly reakcí na Hradecký program. Do praxe začal být tento plán uváděn na první schůzi členů obnovené Selské jízdy v hostinci v Lípě. Zde

⁴⁰ kol. autorů: *Černá kniha kapitalistického hospodaření před únorem 1948*. Praha, 1948, s. 192

⁴¹ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 34

⁴² JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 43

byl vysloven návrh na uspořádání závodů, který byl přijat, a závody začaly být uváděny v život.⁴³

Tyto závody byly zamýšleny jako akce reprezentativní, nikoliv politická. Politizace způsobená propagandou pak byla používána jako univerzální argument pro podporu zásahu a proti organizátorům akce – ať už jmenovitě, nebo proti skupinám, které akci podporovaly.

I zde uvedu několik úryvků jako ukázkou politizace závodů „zvenku“ pro propagandistické účely:

„Nechanický sjezd zakázaných „Selských jízd“ však musíme posuzovat jako jeden z pokusů vnitřní reakce namířené proti uskutečnění Hradeckého programu vyhlášeného ministrem zemědělství s. Ďurišem v dunu 1947.“⁴⁴

„Zemědělská slavnost za účasti bývalých příslušníků selské jízdy měla být uskutečněna v Nechanicích u Hradce Králové. Politicky měla být zneužita proti připravovanému zákonu o pozemkové reformě.“⁴⁵

I zde najdeme téměř všudypřítomné metody propagandy – **cejchy** a **špinění**. V tomto případě by se dalo mluvit i o další metodě, nazvané **palebna příprava**. Neustále opakování a spojování Selské jízdy s agrárníky, velkostatkáři a dalšími odpůrci Hradeckého programu, ať už skutečnými, nebo domnělými, tuto organizaci silně stigmatizuje. Použití těchto formulací zejména na začátcích článků potom navozuje negativní asociace čtenáře vzhledem k selské jízdě – je tedy opravdu metaforickou palebnou přípravou, která připraví čtenáře na další propagandistické informace.

Jistou výjimkou oproti ostatním článkům a knihám je výňatek z knihy Jiřího Cihláře. Je zde sice řečeno, že v Nechanicích působily protistátní živly, je zde ovšem uvedeno, že agrárníci závodů pouze využili ve svůj prospěch a pro svoji politickou agitaci. Sice dále ve své eseji mluví o svedených rolnících (viz výše) a podobně, ale jako jediný nenazývá přímo závody politickou akcí, ale pouze zneužitou sportovní událostí.

⁴³ JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992, s. 44

⁴⁴ KMONÍČEK, Josef.: *Nechanické události v roce 1947*. In: *Východní Čechy: sborník prací o přírodě, dějinách a hospodářství východních Čech*. Oddíl: dějiny a společnost. Hradec Králové 1968, s. 125

⁴⁵ Kol. autorů: *Dějiny Československa v datech*. Praha 1968, s. 372

„...zorganizovaly statkářské a agrárnícké živly⁴⁶vlastní demonstraci v Nechanicích. Protože nemohli tito lidé vystoupit otevřeně, použili jako zástěrky závodů Selských jízd, které se konaly 5. a 6. července v Nechanicích.“⁴⁷

Otázka povolení Selských jízd:

V propagandě namířené proti selským jezdcům se vyskytuje ještě jedna oblast, ve které marxističtí historici útočí na nechanické události a na jejich organizátory. Je to otázka povolení Selských jízd.

Jak je uvedeno výše, povolení k obnově Selských jízd bylo získáváno pomalu a komplikovaně. První žádost o obnovu Selské jízdy podal na ministerstvo vnitra Jindřich Zatloukal, bývalý starosta Ústředí Selských jízd, už 13. prosince 1945. Ministerstvo s odpovědí vyčkávalo a mezitím instruovalo místní národní výbory k tomu, aby obnovení zabránily, nebo ho alespoň ztrpčovaly. Formální problémy způsobované ministerstvem trvaly poměrně dlouho, reakce přišla až v únoru 1946, kdy Selská jízda pořádala ples. Proti tomuto ministerstvo vystoupilo a označilo Selské jízdy za spolek nepovolený. Komunisté se několikrát pokusili spojit selské jízdy s některou z jim nakloněných organizací, např. se spolkem brannosti, ale tyto snahy byly neúspěšné. Následně byl Zatloukal vyrozuměn, že povolení se nepovoluje, neboť je spolek v rozporu s Košickým vládním programem. Vedení Selské jízdy uvažovalo i o změně názvu a registraci pod novým názvem, i nad dalšími kompromisy, ale ani potom u komunistického ministerstva vnitra neuspělo.

Po neúspěchu všech ostatních cest k obnovení Selských jízd poslalo jejich vedení dovolání k Nejvyššímu správnímu soudu. Vypracováno bylo pražským advokátem V. Havelkou. Napadal v něm nelegálnost rozhodnutí ministra Noska i například to, že na apolitickou sportovní organizaci byla použita politická kritéria (v čemž – jak můžeme vidět v předchozí kapitole – komunisté pokračovali v následujících čtyřech dekáдах). Kritizuje i to, že byla zakázána činnost spolku s výrazným vlasteneckým cítěním, která byla za nacistické okupace Němci perzekuována a která nemá kolaborantskou minulost.

⁴⁶ Zde je vidět i výše rozebírané spojování s agrární stranou.

⁴⁷ CIHLÁŘ, Jiří: *Vesnice severovýchodních Čech od osvobození do Února 1945 – 1948*. Hradec Králové 1975, s. 132

Nejvyšší správní soud – jak je uvedeno výše – projednal tento podnět 12. května 1947 a dal zapravdu Ústředí Selských jízd. Podle práva tak mohla Selská jízda svou činnost zahájit.⁴⁸

Po rozeznání závodů však toto komunisté interpretovali jinak. Obvykle tvrdili, že Selské jízdy byli prostě zakázané:

„Nechanický sjezd zakázaných „Selských jízd“ však musíme posuzovat (...)“⁴⁹

Ve zprávě Jiřího Pekárka o 40 letech Hradeckého programu se nemluví o zakázaných Selských jízdách, ale pouze že došlo k pokusu o jejich obnovení, což je v kontextu rozhodnutí NSS z 12. května 1947 nepravdivé tvrzení.

„v Nechanicích u Hradce Králové, kde se nejreakčnější síly pokusily obnovit Selské jízdy“⁵⁰

Rozhodnutím NSS se zabývají i další články. Jindřich Klimeš poznamenává:

„I když v duchu Košického vládního programu neměla být selská jízda obnovena – proti rozhodnutí ministerstva vnitra již existovala.“⁵¹

Toto je také jediná citace, ve které se připouští, že Selské jízdy formálně existovaly.

Jiří Cihlář se o rozhodnutí zmiňuje také. Kritizuje s tím, že Selská jízda neměla být po opravě rozhodnutí obnovena.⁵² Dále pak uvádí Janákův sbor jako právně neexistující.⁵³ Je tím pravděpodobně myšlen fakt, že rozhodnutí NSS chápali

⁴⁸ JIRÁSEK, Zdeněk: Nechanická aféra 1947. Hradec Králové 1992, s. 30 – 34

⁴⁹ KMONÍČEK, Josef.: Nechanické události v roce 1947. In: Východní Čechy: sborník prací o přírodě, dějinách a hospodářství východních Čech. Oddíl: dějiny a společnost. Hradec Králové 1968, s. 125

⁵⁰ Pekárek, Jiří: Hradecký program v zemědělské politice KSČ. Praha 1987, s. 21

⁵¹ KLIMEŠ, Jindřich.: *Hradecký program a události, které mu předcházeli*. In: Acta Musei Reginaehradecensis. Serie B, Scientiae sociales. Roč. 1977, s. 57

⁵² CIHLÁŘ, Jiří: *Vesnice severovýchodních Čech od osvobození do Února 1945 – 1948*. Hradec Králové 1975, s. 133

⁵³ CIHLÁŘ, Jiří: *Vesnice severovýchodních Čech od osvobození do Února 1945 – 1948*. Hradec Králové 1975, s. 133

komunisté jako obnovení Ústředí Selských jízd v Praze, a nikoliv Janákova župního východočeského sboru, jak je to zmiňováno v Pochodni z r. 1947.⁵⁴

V tomto případě je tedy znovu použit **cech** a **špinění**, stejně jako u většiny ostatních témat. Pracuje se také s **dezinformací**.

Pomoc reakce ze zahraničí:

Toto téma se objevuje po roce 1948 pouze jednou a to okrajově. Cihlář se ve své práci věnované zemědělství severovýchodních Čech za tzv. tří republiky zmiňuje o tom, že si Selští jezdcí:

„(...) pozvali zahraniční novináře („švýcarské pozorovatele“). aby se tak pokusili odvrátit státní moc od zásahu proti celé akci.“⁵⁵

V tomto případě je vidět, že zmiňování zahraniční reakce neslouží už k vyvolávání **strachu**, ale pouze ke **špinění** Selské jízdy obviněními, že používají zahraniční pozorovatele jako štít.

Propaganda před rokem 1948:

V následující kapitole se zaměříme na komunistickou propagandu namířenou na nechanické události před Únorem 1948. Tato kapitola je poněkud anachronicky zařazena až na konec, což má svůj důvod – páteří práce je rozbor propagandy z let 1948 – 1989, tedy z doby, kdy veškeré tištěné materiály podléhali cenzuře a kdy se propaganda projevila nejen na ideologickém boji, ale i na úpravě historického povědomí. Cílem předúnorové propagandy je ovšem politický boj, nikoliv změna historické paměti, dá se tedy předpokládat, že bude alespoň v něčem, například v síle útoků, odlišná.

V této části nebude ovšem vycházet z historické literatury, jako v kapitolách předchozích. Propaganda namířená na Nechanice před rokem 1948 vycházela v tisku, kde docházelo k zuřivé polemice jednotlivých zainteresovaných stran, ať už politických, nebo zájmových. V období třetí republiky byl tisk velmi diferencovaný a jednotlivé deníky či týdeníky zastupovaly jednotlivé skupiny. Proto je zde také možnost – na rozdíl od monopolizovaného totalitního tisku – komparace s jinými názorovými skupinami a jejich pohledem na věc. Tato komparace nicméně nebude

⁵⁴ *Pryč s pátou stranou rozvratu!*. Pochodeň. Zvláštní vydání 11. 7. 1947, s. 1

⁵⁵ CIHLÁŘ, Jiří: *Vesnice severovýchodních Čech od osvobození do Února 1945 – 1948*. Hradec Králové 1975, s. 133-4

součástí této práce, která se bude zaměřovat pouze na propagandu komunistickou I u dalších zájmových skupin a politických proudů totiž lze propagandistické fráze očekávat, byť asi ne v takové míře, jako v tisku komunistickém, který propagandu považoval za věc nejen nezbytně nutnou, ale dokonce žádoucí k ideologickému boji. Sami sovětští komunisté ve své „učebnici propagandy“ z roku 1974 (čs. překlad 1977) uvádějí, že „komunistická propaganda zaujímá důležité místo v souhrnu opatření, zajišťujících úspěšný boj za novou společnost, za vyšší společenskou aktivitu sovětských občanů, za rozvoj a obohacení jejich rozhledu.“⁵⁶ Citát sice od novin vydávaných po Nechanické aféře dělí 30 let, na aktuálnosti ovšem cestou do minulosti jistě neztrácí. Propagandu vychvaloval i sovětský vůdce Lenin dokonce ještě o třicet let dříve, byť poněkud krkolomně: „dnes nabyl příklad pracovní komuny, (...) obrovského významu. Právě dnes se musíme postarat o to, aby sousta neobyčejně cenného materiálu, jímž jsou zkušenosti s novou organizací výroby (...) – aby se tyto zkušenosti staly majetkem mas.“⁵⁷

Toto naznačuje, že už ve 40. letech byla komunistická propaganda na velmi rozvinuté úrovni, zejména proti propagandě jiných politických stran.

Ke zkoumání propagandy reagující na události z července 1947 nám poslouží dvě zvláštní vydání Pochodně, týdeníku vydávaného Krajským výborem KSČ v Hradci Králové, který měl k situaci nejbliže.

Pochodeň se ve svých štvavých člancích věnuje těmto tématům:

- Kolaborace SJ s nacisty
- Protesty dělnictva proti postupu SJ v Nechanicích
- Politizace - zaměňování Selské jízdy a agrární strany, popř. jejich spojování
- Politizace - protesty „reakce“ proti Hradeckému programu
- Pomoc reakcionářských kruhů ze zahraničí

Kolaborace SJ s nacisty:

„Z těchto vrstev (velkostatkářů, kapitalistů a tzv. zbytkářů⁵⁸) byl zaznamenán největší počet těch příslušníků našeho národa, kteří během okupace spolupracovali s německými okupanty (...)“⁵⁹

⁵⁶ Kol. autorů: *Komunistická propaganda – otázky teorie a metodiky*. Praha 1977, s. 5

⁵⁷ Kol. autorů: *Komunistická propaganda – otázky teorie a metodiky*. Praha 1977, s. 288

⁵⁸ Majitelé zbytkových statků – velkostatek, kterému byly vyvlastněny všechny polnosti až na ty, které nezbytně potřeboval ke svému provozu.

„Pryč s velkostatkářskou zrádcovskou klikou, která republiku vydala Němcům, s nimi kolaborovala (...)“⁶⁰

Zde je vidět, že v obou dvou zvláštních vydáních Pochodně je Selská jízda přes svoje spojování s agrární stranou opakovaně spojována s nacistickou kolaborací, byť za války zažila perzekuci pro svoji odbojovou činnost.⁶¹ Metodologicky zde vzniká **cejch**, který se snaží diskreditovat Selskou jízdu v očích veřejnosti.

Protesty dělnictva proti postupu SJ:

„V pondělí dne 7. července došlo v závodech hradeckého kraje ke krátkým demonstračním stávkám, jimiž pracující lid Hradecka odpověděl na provokaci bývalé agrární reakce v Nechanicích.

Hradecké dělnictvo uspořádalo pak ve 14 hod mohutný projev v letním sále Střelnice.“⁶²

Stejně jako v propagandě poúnorové jsou stávky a protesty dělníků silně nadneseny. Ve druhé ukázce je dokonce uvedeno, že projev uspořádalo hradecké dělnictvo, pořadatelem však byly orgány KSČ, dochází zde tedy k úmyslné záměně. Je zde použito poměrně hodně propagandistických metod – tradičně **cejch** (narážka na agrární stranu), dále pak **jedna rodina** (pracující lid, nikoliv několik dělníků; **dělnictvo** uspořádalo; ...), **svatozář** je „nasazována“ hradeckým dělníkům, kteří proti reakci vystoupili, pomocí **redigování** a **volby „vhodných“ informací** se zde vytváří dojem, že protesty byly skutečně lidové, že lid vystoupil proti několika málo provokatérům.

Zaměňování SJ a agrární strany:

„Na Hradecku, které bývalo sídlem vedoucích bývalé agrární reakce, která připravovala národu Mnichov, se však nechtějí někteří členové s tímto rozhodnutím

⁵⁹ *Oč jde v Nechanicích.* Pochodeň. Zvláštní vydání 11. 7. 1947, s. 1

⁶⁰ *Dělnictvo se staví za provedení první pozemkové reformy.* Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

⁶¹ viz výše i níže

⁶² *Dělnictvo se staví za provedení první pozemkové reformy.* Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

vlády (nepovolovat žádné organizace agrární strany, tedy ani SJ.) smířit, a tak si usmyslili závody Selských jezdců na Nechanicku.“⁶³

Selská jízda je v těchto formulacích napadána a cejchována jako orgán spolupracující s agrární stranou. Ta jakož to zakázaná Košickým vládním programem fungovala jako univerzální nepřítel rolníků v komunistické propagandě – agrárníci byli nazýváni velkostatkáři, vykořisťovateli, apod.

Právě spojení s velkostatkáři je používáno propagandou ke **špinění** a **cejchování** selských jezdců. Tato forma propagandy využívá předsudků – obvykle uměle vytvořených – rolníků o agrární straně a snaží se, aby bylo stejně nahlíženo i na Selskou jízdu. Toto srovnávání a prolínání je patrné i v poúnorové propagandě, kdy jsou selští jezdci stále s agrárníky spojováni, byť už se jednalo o nepolitickou organizaci.

Protesty proti Hradeckému programu:

„Oč jde pořadatelům závodů selských jízd, bývalým pohlavárům agrární strany? O to, aby svedli zájem vesnice od revise pozemkové reformy, zachránili si zbytkové statky a mohli pomoci svého bohatství ovlivňovat veřejné mínění.“⁶⁴

„Chytří hradečtí agrární machři, aniž by to vůbec písemně oznámili, začali chystat svou nechanickou akci: napovrch nevinný koňský závod, potajmu úder proti nové republice, (...)“⁶⁵

Na těchto ukázkách je vidět, že komunisté se zuřivě stavěli za Hradecký program a snažili se ukázat rolníkům, že tento program je čistě v jejich zájmu a mobilizovat je tak k boji proti velkým pozemkovým vlastníkům nazývaných vykořisťovateli. Tato štvavá kampaň byla použita i proti Selské jízdě, která měla společné „podhoubí“ s těmito velkostatkáři (byť i s drobnými rolníky⁶⁶). Stejně jako v předchozí kapitole získávají selští jezdci propagandistický **cejch** – cejch nepřátel majoritní společnosti.

⁶³ Poučení z Nechanicka. Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

⁶⁴ Poučení z Nechanicka. Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

⁶⁵ Pryč s pátou stranou rozvratu!. Pochodeň. Zvláštní vydání 11. 7. 1947, s. 1

⁶⁶ Že Selská jízda nepatří k těmto drobným rolníkům se vysvětluje v jednom ze článků zvláštních vydání: „Může prostý rolník v době, kdy se chystá k polním pracím, vzdálit se s potahem na několik dní z domova? Jistě nemůže.“ (Poučení z Nechanicka. Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1)

Pomoc reakcionářských kruhů ze zahraničí:

„Nechanický případ je zřejmě dílem celé československé reakce a byl úmyslně vyvolán ve spolupráci s mezinárodní reakcí.“⁶⁷

„A těm pánům za hranicemi, kteří jistě mají prsty ve snahách naší reakce, odpovídáme: >>Za vaše dolary nejsme na prodej (...)<<⁶⁸

„(...) a spojují zájmy českých a slovenských zbytkářů se zájmy zahraniční reakce.“⁶⁹

V případě tohoto tematického celku se setkáváme se štváním proti reakci zahraniční. Otázka zní, jaká zahraniční reakce je tím myšlena – nikdo ji zde nepojmenovává konkrétně. Je tedy více než pravděpodobné, že se jedná o dezinformaci, kterou komunisté používali k upevnění své moci – snaha vyvolat **strach**, pocit nebezpečí, že venku číhá nepřítel, a je tedy potřeba se semknout, nejlépe pod ochranu komunistické strany, jak je nenápadně naznačováno.

Tato tematická oblast se ovšem už téměř neobjevuje v propagandě po r. 1948, našel jsem pouze jedinou zmínku. Otázka zní proč, reakce ze zahraničí stále sloužila jako jeden ze „strašáků“ komunistických propagandistů. Nejpravděpodobnější je, že po socializaci zemědělství, provedené po převratu r. 1948, nebylo už potřeba tolik „tlačit na pilu“ v očerňování zahraniční reakce, která měla vystupovat proti pozemkové reformě (která nebyla po Únoru realizována, neboť se přešlo ke kolektivizaci). V napjaté atmosféře roku 1947 byly však tyto tendence velmi silné.

⁶⁷ *Dělnictvo se staví za provedení první pozemkové reformy*. Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

⁶⁸ *Nevražíte klín mezi dělníky a rolníky*. Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

⁶⁹ *Poučení z Nechanicka*. Pochodeň. Zvláštní vydání 4. 7. (7. /8. 7.) 1947, s. 1

Proměny propagandy na časové ose:

Z předchozích kapitol je patrné, že propaganda namířená na Nechanické události byla poměrně konzistentní. Dokonce i před rokem 1948, kdy měla propaganda v tomto případě ještě trochu jiný smysl, je podoba s pozdějšími útoky velmi výrazná.

Rozdíl předúnorový a poúnorový je spíše v tom, jak silná ta či ona rétorika byla. V ideologické propagandě z periodik je daleko silnější argumentace namířená na Selské jezdce, daná spíše snahou špinit, než měnit vzpomínky na historickou událost (tuto snahu naopak nepřímo přiznává Jiří Cihlář v sedmdesátých letech).⁷⁰ Jediný znatelný vývoj je postupné změkčování osobních útoků na jednotlivé činitele a zejména vymizení napadení Selské jízdy ve spojení s nacismem a s kolaborací s německou okupací. V souvislosti s tím rychle mizí používání strachu jako metody propagandy a pokračuje se spíše jinými argumenty. Mezi metodologií ze začátku komunistické totality a z jejího konce však není nijak výrazný rozdíl. Důvodem pro to by mohl být i fakt, že autoři navzájem vycházeli ze svých prací a štvavé formulace navzájem přejímali.

⁷⁰ KMONÍČEK, Josef.: *Nechanické události v roce 1947*. In: *Východní Čechy: sborník prací o přírodě, dějinách a hospodářství východních Čech*. Oddíl: *dějiny a společnost*. Hradec Králové 1968, s. 125-6

Závěr:

Analýza komunistické propagandy na příkladu Nechanické aféry z roku 1947 prokázala, že na tomto konkrétním případě nepoužívala komunistická historiografie příliš mnoho metod – nejčastějšími metodami byly: cejch, jedna rodina, špinění, volba vhodných informací a dezinformace. Další metody - palebná příprava, redigování, rozptylování pozornosti, strach a svatozář – byly používány pouze okrajově, například v případě strachu jen na začátku komunistické totality.

Tyto metody však byly používány v několika tematických okruzích, na které byla členěna tato práce. Tím se propaganda stala daleko širší, ačkoliv nepoužívala závratné množství různých metod očerňování a pozměňování historické skutečnosti. Tím, že tato poměrně chudá série metod byla použita pokaždé v textu hned v několika okruzích, vznikala tím silně negativní konotace jak Selské jízdy, tak celé akce, což v cílové skupině propagandy mělo vzbudit dojem, že oni jsou skutečně „ti špatní,“ a to až do morku kostí, a tedy komunistická strana byla zcela v právu, když proti této skupině zasáhla.

V oblasti komunistické propagandy je stále mnoho prostoru, kam se se studiem zaměřit. I případ Nechanické aféry a propaganda s ní svázaná by se dala dalším studiem rozšířit, zejména komparací propagandy komunistické a protikomunistické v době, kdy k ní docházelo, a probíhala polemika v jednotlivých stranických novinách.

Zdroje:

Slovníky:

- ŠENKOVÁ, Silva: Latinsko-český, česko-latinský slovník. Olomouc 2002

Literatura:

- JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Hradec Králové 1992.
- PRAŽÁK, Václav: *Nechanice*. Hradec Králové 2003
- PROKOPOVÁ, Kateřina: *Média jako nástroj propagandy ve studené válce*. Olomouc, 2009. Magisterská práce. Palackého univerzita v Olomouci, Filosofická fakulta, katedra historie
- ELLUL, Jacques: *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York 1965.
- TONDL, Ladislav.: *Půl století poté. Pohledy na problémy sémantiky a sémiotiky v posledních desetiletích*. Praha 2006.
- BITTMAN, Ladislav.: *Mezinárodní dezinformace. Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha 2000
- KAPLAN, Karel., TOMÁŠEK, Dušan.: *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. Praha 1994
- O'DONNELL, Victoria, JOWETT, Garth: *Propaganda and persuasion*. Los Angeles – London - New Delhi – Singapore - Washington DC 2012.

Internet:

- KOUKOLÍK, František, DRTINOVÁ, Jana: Propaganda a logické klamy. In: <http://blisty.cz/art/39049.html>. [cit. 3. 1. 2014]

Prameny:

- Kol. autorů: *Dějiny Československa v datech*. Praha 1968
- KLIMEŠ, Jindřich: Hradecký program a události, které mu předcházeli. In: Acta Musei Reginaehradecensis. Serie B, Scientiae sociales. Roč. 1977
- kol. autorů: *Černá kniha kapitalistického hospodaření před únorem 1948*. Praha 1948
- PEKÁREK, Jiří: *Hradecký program v zemědělské politice KSČ*. Praha 1987
- KMONÍČEK, Josef.: *Nechanické události v roce 1947*. In: Východní Čechy: sborník prací o přírodě, dějinách a hospodářství východních Čech. Oddíl: dějiny a společnost. Hradec Králové 1968.

- CIHLÁŘ, Jiří: *Vesnice severovýchodních Čech od osvobození do Února 1945 – 1948*. Hradec Králové 1975
- Kol. autorů: *Komunistická propaganda – otázky teorie a metodiky*. Praha 1977

Periodika:

- Pochodeň. Zvláštní vydání. 11. 7. 1947.
- Pochodeň. Zvláštní vydání. 4. 7. (7./8. 7.)⁷¹ 1947

⁷¹ V systému Kramerius je výtisk datován 4. 7., ale podle obsahu nemohlo zvláštní vydání vyjít dříve, než 7. července. Na listu novin není datace uvedena.

Resumé:

The Nechanice Affair took place in the small town of Nechanice Near Hradec Králové in July 1947. It was in fact a conflict between the Communist Party and the peasant organization called "Peasant cavalry." Communistic Ministry of Interior banned horse races of Peasant cavalry in Nechanice and used force to enforce the prohibition. After putsch in February 1948 communistic propaganda tried to change historical memory about this affair with massive propaganda. This paper is trying to analyze this propaganda and with comparison to "official" version determine main methods of propaganda used to change perception of this affair. As sources are used theoretical works on propaganda by for example Jacques Ellul, *Institute for Propaganda Analysis* and Ladislav Bittman, and texts from historical works from era between 1948 and 1989.